

Bajić-Žarko, N. *Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju : katastar Dalmacije 1823-1975 : inventar*. Split : Hrvatski državni arhiv ; Državni arhiv u Splitu, 2006.

Knjiga *Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju: katastar Dalmacije 1823-1975* objavljena je u izdanju Hrvatskoga državnog arhiva i Državnog arhiva u Splitu. Nakon što je Mirela Slukan-Altić objavila dva važna inventara u izdanju Hrvatskoga državnog arhiva – *Državna geodetska uprava 1847-1963*, koji predstavlja katastarsku dokumentaciju Arhiva mapa za Hrvatsku i Slavoniju, i *Katastar Istre 1817-1960* koji predstavlja Arhiv mapa za Istru, nedostajala je upravo objava Arhiva mapa za Istru i Dalmaciju, za koji je uvodnu studiju i inventar izradila Nataša Bajić-Žarko. Upravo je objavom ovdje prikazanog inventara katastarska dokumentacija sustavno obrađena i popisana i predstavlja iznimnu vrijednost za proučavanje najrazličitijih historijsko-geografskih istraživanja, a ponajprije omogućuje dostupnost izvorima na kojima se zasniva pravna podloga za utvrđivanje vlasništva nekretnina. Prva sustavna katastarska izmjera na području današnje Hrvatske otpočela je 1818. u sklopu izmjere zemalja Habsburške Monarhije kada je Hrvatska u povijesnom kontekstu bila podijeljena na Hrvatsku, Slavoniju, Dalmaciju i Istru. Kako bi se gradivo nastalo ovom katastarskom izmjerom pohranilo i zaštitilo, osnovani su arhivi, nazvani arhivi mapa koji su, kako je tekla izmjera, odvojeno i u različito vrijeme osnovani. Tako je katastarskom izmjerom Istre 1818-1822. nastao Arhiv mapa za Istru, izmjerom Dalmacije 1823-1838. Arhiv mapa za Dalmaciju, izmjerom Hrvatske i Slavonije 1851-1877. Arhiv mapa za građansku Hrvatsku i Slavoniju i Arhiv mapa za vojnu Hrvatsku i Slavoniju koji su nakon razvojačenja Vojne Hrvatske i Slavonije 1881. spojeni u jedinstven Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju.

Autorica je knjigu podijelila na *Uvodnu studiju* i *Inventar*. Uvodna studija donosi povijest katastra Dalmacije. Tako je predstavljen Katastar u vrijeme mletačke vlasti u Dalmaciji koji se zapravo može pratiti od XIV. st. otkad postoji najstariji katastarski plan Malog Stona iz 1359. i najstarija sačuvana zemljišna evidencija, zemljišni katastar Stonskog Rata (Pelješca) i Stona iz 1393/96. do uspostave Grimanijevog katastra 1748-1756. Ipak, o pravilnom katastru posjeda prvi se put može govoriti 1421. godine. Nadalje je predstavljena prva katastarska izmjera Dalmacije koja je izvedena u sklopu nove sustavne topografske izmjere Habsburške Monarhije, tzv. franciskanska izmjera koja je trajala od 1823. do 1838. godine. Koristeći se dosad objavljenim radovima, autorica je vrlo detaljno opisala način na koji se ova izmjera radila, od određivanja triangulacijskih točaka iznimno važnih pri geodetskim mjerenjima do izrade koordinatnog sustava za preslikavanje katastarskih planova Dalmacije. Konačni broj prve sustavne i cjelovite geodetske izmjere Dalmacije iznosio je 744 katastarske općine. Kako je 1869. donesen Zakon o odmjeravanju zemljarine na čisti prihod zemlje, obavljena je reambulacija na temelju koje su nastali novi katastarski operati, dok su promjene na zemljištu ucrtane na planove prve izmjere crvenom bojom. Budući da je prva izmjera Dalmacije rađena u sklopu izmjere zemalja Habsburške Monarhije, autorica je ukratko opisala glavnu ustanovu katastarske izmjere koja se nalazila u Beču gdje su se čuvali najvažniji elaborati izmjere, triangulacija i izvorni planovi, dok se ostali dio katastarske dokumentacije (»slijepi« planovi bez numeracije čestica, popisi čestica, zapisnici razgraničenja katastarskih općina i gospodarski opisi) čuvao u Zadru. Dogovorom Kraljevine Italije i Kraljevine SHS 1923/24. iz zadarskog arhiva u Split prenesen je sav katastarski materijal

koji se odnosio na Dalmaciju. Dio uvodne studije odnosi se na *Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju* u kojem autorica objašnjava kako se radi o gradivu od najviše državne vrijednosti, o čemu govori i podatak da su postojale posebne Upute za arhivare mapa izdane od vlasti još 1826. Upravo prema tim uputama strukturirano je i gradivo Arhiva mapa za Istru i Dalmaciju u Splitu. Arhiv mapa za Dalmaciju prvotno se nalazio u Zadru, tadašnjem administrativnom središtu Dalmacije, da bi se 1923/24. preselio u Split u Financijsku direkciju. Nakon 1945., Arhiv mapa za Dalmaciju preuzeo je Oblasni geodetski zavod za Dalmaciju, a kako je 1954. pridružen i dio indikacijskih skica za Istru do tada čuvanih u Trstu, ta su dva arhiva objedinjena u Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju. Ovaj arhiv čuva se u Državnom arhivu u Splitu od 1982. godine i obuhvaća katastarsku dokumentaciju za ukupno 761 katastarsku općinu. Kako bi se dobila cjelovita slika o dokumentaciji katastarskih planova i katastarskih operata, autorica je detaljno opisala što se može iz planova vidjeti, kakve informacije daju upisnici čestica zemalja i upisnici čestica zgrada, i u čemu je posebna vrijednost katastarskih operata. Arhiv čuva stručne knjige, časopise, listove i knjižno gradivo na njemačkom, talijanskom i hrvatskom jeziku, fragmente spisa i raznu dokumentaciju o poslovanju Arhiva. U Arhivu su nadalje pohranjeni geodetski instrumenti – teodoliti starije konstrukcije te drugi geodetski pribor, čije su fotografije priložene ovoj knjizi. Također, ilustracijom je popraćen i prostor Arhiva mapa za Istru i Dalmaciju, kao i nekoliko primjera sačuvanih katastarskih planova. Prije samog inventara gradiva, da bi se olakšalo pretraživanje i čitanje, autorica je dala *Upute za korištenje inventara Arhiva mapa za Istru i Dalmaciju* s uputnicom gdje se još čuva kartografsko gradivo za Dalmaciju, odnosno Istru, od Zadra, Pazina pa do Trsta. Kako bi se omogućila potpuna dostupnost Arhivu mapa za Istru i Dalmaciju, u ovaj su inventar uneseni i kartografski dokumenti katastra Istre koje je M. Slukan-Altić objavila 2001. Inventar se sastoji od popisa gradiva po katastarskim općinama, s detaljnim opisom i godinom, koje se čuva unutar pojedine katastarske općine. Podijeljen je na gradivo katastra Dalmacije i gradivo katastra Istre. Zasebno su popisana arhivska pomagala i druga dokumentacija nastala djelovanjem Arhiva mapa za Istru i Dalmaciju, knjižno gradivo, stručna glasila, vjesnici, listovi, zakoni, pravilnici, uredbe koji se čuvaju u Arhivu. Na kraju, radi lakšeg pretraživanja napravljeno je hrvatsko-talijansko kazalo, odnosno talijansko-hrvatsko kazalo toponima za gradivo katastra Dalmacije i Istre. Autorica je, među ostalim, inventar posvetila višem geodetu Stjepanu Ivaniševiću koji je, kao zaposlenik Oblasnoga geodetskog zavoda za Dalmaciju u Splitu gdje se Arhiv i čuvao, sredio i popisao gradivo Arhiva.

Ovaj je inventar od iznimnog značenja. Popisano arhivsko gradivo Državne geodetske uprave predstavlja neprocjenjivu vrijednost kao temeljni dokument o prostornim i vlasničkim odnosima na području Hrvatske, a time i temeljni dokument za utvrđivanje državnih granica. O opsežnosti obavljenog posla najbolje govori podatak o opsegu publikacije – 849 str. Stoga objava ovog inventara predstavlja zaokruženu cjelinu obrade i popisa katastarske dokumentacije Arhiva mapa za Hrvatsku i Slavoniju i Arhiva mapa za Dalmaciju i Istru, koja se odnosi na područje Hrvatske, a čuva se u arhivima u Hrvatskoj i inozemstvu.

Mirjana Jurić